

BİR KENT TARİHİ İNCELEMESİ: ARŞİV BELGELERİNDE NEVŞEHİR (1960-1970)

Araştırma Makalesi / Research Article

Öz, E. (2021). Bir Kent Tarihi İncelemesi: Arşiv Belgelerinde Nevşehir (1960-1970). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 634-647.

Geliş Tarihi: 29.01.2021
Kabul Tarihi: 09.03.2021
E-ISSN:

Öğr. Gör. Dr. Enes ÖZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Meslek Yüksekokulu
enesoz@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0001-5626-5516

ÖZ

Çalışmamızda 1960-1970 yılları arasında Cumhuriyet Arşivi'nde Nevşehir ile ilgili sosyal, ekonomik ve siyasi konular incelenmiştir. Konumuzu kapsayan yıllarda il genelinde yaşanan ve devlet makamlarına yansımış gelişmelerin ortaya çıkarılması temel savımız olmuştur.

Arşiv belgelerinde yer alan yazışmalar çalışmanın merkezine konulmuş, şehri ilgilendiren arşiv kayıtlarına ulaşılmış, ulaşılan yazışmaların tahlil ve tasnifi yapılmış, verilen kararlar çerçevesinde Nevşehir'in 1960'lı yılları ele alınmıştır.

1954 yılında Nevşehir'in il olması sonrası yoğunlaşan ve arşive geçen yazışmalar, 1960-1970 yılları arasında daha da artış göstermiştir. Arşivde, Nevşehir'de çeşitli makamlara yapılan tayin, atama ve terfiler, il siyasi sınırlarının tespitleri ile ilgili yazışma ve kararlar saptanmıştır. Buna ek olarak Nevşehir'in ekonomik kalkınmasını ilgilendiren belgeler de ortaya çıkarılmıştır. Yaşanan kuraklıktan dolayı çiftçi borçlarının ertelenmesi, Nevşehir'e kurulan tekstil fabrikasının açılma süreci ve bölge üzümünün ticari değerini arttırmak adına fikir aşamasında kalmış düşünceler arşiv kayıtlarında önemli bir yer tutmuştur. Cumhuriyet Arşivi içerisinde Nevşehir'deki bayındırlık faaliyetlerine, halkın isteklerine ve yaşanan afetlerden sonra yapılan yardımları ilgilendiren kararlara da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nevşehir, 1960-1970, Cumhuriyet Arşivi

A CITY HISTORY REVIEW: NEVŞEHİR IN ARCHIVE DOCUMENTS (1960-1970)

ABSTRACT

Social, economic and political issues related to Nevşehir were review in the Republic Archive between the years 1960-1970 in our work. Our main argument has been to reveal the improvements that took place throughout the province and reflected on the state authorities in the years covering our subject.

The correspondences in the archive documents is put at the center of the study, the archive records concerning the city were reached, the correspondences reached has been analyzed and carried out the 1960's of Nevşehir were discussed within the framework of the decisions made

The correspondences that intensified after Nevşehir became a province in 1954, increased even more between 1960-1970. In the archive, correspondence and decisions regarding appointments and promotions to various offices in Nevşehir and also determination of the political borders of the province were detected. In addition, documents concerning the economic development of Nevşehir were revealed. Postponement of the farmer debts due to the drought experienced, the opening process of the textile factory established in Nevşehir and the ideas that remained at the stage of idea in order to increase the commercial value of the grape in the region have taken an important place in the archive records. Within the Republic Archives, the public works in Nevşehir, wishes of the people and the decisions concerning donations after the disasters were reached.

Key Words: Nevşehir, 1960-1970, Republic Archive.

1. GİRİŞ

Kentler sosyal faaliyetlerin gerçekleştiği, kültürel ve ekonomik geçmiş açısından bir birikimin olduğu yerleşim alanları olup, toplumsal hayatın fiziki ve sosyal çevre biçiminde geliştiği merkezlerdir. (Küçükkaşçı, 2010: 441) Farklı disiplinlerde ve bilim dallarında farklı tanımlamalar olsa da kentler, tarihsel süreç içerisinde toplumun kimlik kazanmasını ve toplumun kazandığı kimliği yansıtmayı sağlamaktadır. Kent tarihlerinin incelenmesi o kentin ve orada yaşayan toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik kimliği ile geçmişinin ortaya çıkarılmasına katkı sunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nden başlayan, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca devam eden dönemde her türlü arşivlik malzeme, kontrol altına alınarak Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından tutulmuştur. Tutulan arşiv kayıtları, tarihi açıdan farklı konulara ışık tutmuştur. Bu belgelerde şehir tarihlerinin de ortaya çıkarılmasını sağlayan yazışmalar bulunmuştur. Bu yazışmalar ekseninde yapılan şehir tarihi incelemeleri, tarih araştırmaları arasında yerini almış ve tercih edilen çalışma konularından olmuştur.

Selçuklu ve Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmasa da Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında henüz bir ilçe statüsünde olsa da Nevşehir, bölgesel olarak ele alındığında tarihi bakımdan derin bir geçmişe sahiptir. Nevşehir tarihinin cumhuriyet dönemindeki belirli bir kısmına ışık tutulması maksadı ile 1960 yılından itibaren başlamak üzere 1970 yılına kadar olan süreç çalışmamızda incelenecektir. Cumhuriyet Arşivi çerçevesinde ele alacağımız konunun zaman sınırlamasının 1960 yılından sonra gelecek on yıl olarak seçilmesinin sebebi, 1954 yılında Nevşehir'in il olması sonrası oturan şehir kimliği etrafında şekillenen dönemin hemen sonrasının incelenmesidir. Çünkü Nevşehir'in il olması süreci ve sonrasında devam eden birkaç yıl içerisinde bir şehir yapılanmasının oluşturulması için çalışmalar yapılmış, bu çalışmaların neticesi olarak il kimliğinin 1960'lı yıllardan itibaren tam anlamı ile kurumsal bir yapıya büründüğü görülmektedir. 1960-1970 yıllarının seçilmesinin bir diğer sebebi de ülkede 9 farklı hükümetin görev yaptığı bu on yıllık süre içerisinde Nevşehir'de ne gibi gelişmeler görülmüş, sık sık hükümet değişiklikleri arşiv belgelerine Nevşehir özelinde nasıl yansımış sorusunu incelemektir. Bu dönemde Nevşehir özelinde arşiv belgelerine yansıyan hususlar genel itibarıyla kurum ve kuruluşlara yapılan tayinler, ilin idari sınır tespitleri, sosyal ve ekonomik yönlü belgeler olmuştur.

En eski isminin Nissa (Nyssa) olduğu bilinen Nevşehir, Osmanlı Devleti dönemlerinde Muşkara adı ile köy statüsünde bulunmuştur. Muşkara köyü, Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın girişimleri ile 1730 yıllarında bir kasaba şeklini almış ve ismi de "Yeni Şehir" anlamındaki Nevşehir'e dönüştürülmüştür. Bu tarihten itibaren Nevşehir, Niğde sancağına bağlı kazalardan birisi olmuştur. Nüfusunun büyük bir kısmını Müslüman halkın oluşturduğu Nevşehir'de, Türkçe konuşan ve yazdıklarını Grek harfleri ile Türkçe yazan Ortodoks Hristiyanlar da yaşamışlardır. 1912 yılında basılmış, Grek harfleri ile Türkçe olarak yazılan bir salnamede Nevşehir'de 21.526 kişinin yaşadığı, bunların 13.210'unun Türk, 7306'sının Ortodoks Rum, 878'inin Ermeni, 87'sinin Ermeni Protestan ve 55'inin de Ermeni Katolik olduğu ortaya konulmuştur. Milli Mücadele sonrası gerçekleştirilen ahali değişimi (nüfus mübadelesi) ile Nevşehir'den göç eden Ortodoks Hristiyanların yerine Balkanlar'dan gelen Müslüman-Türkler yerleştirilmişlerdir. Cumhuriyet döneminde 1924 yılında gerçekleştirilen idari yapıda Niğde iline bağlı bir ilçe olan Nevşehir'de, 1927'de yapılan nüfus sayımında 13.454 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. (Şahin, 2007: 64, 66)

16. Yüzyılda Nevşehir'in merkezini oluşturan Muşkara köyünde sosyo-ekonomik faaliyet olarak tarım, bahçecilik ve bağcılık ile uğraşıldığı görülmüş, genel itibarıyla çiftçilik yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca değirmen ve bezirhanelerin mevcut olduğu Nevşehir'de köyden kente dönüşüm esnasında dükkan binaları yapılmış olmasına rağmen, ekonomik faaliyetlerde bağcılık her zaman ön planda olmuştur. Cumhuriyet döneminde bağcılık ile birlikte üzümculük faaliyetlerinin de ilerlemesini sağlanmıştır. Üzüm üretimine dayalı şarap fabrikaları, buna ek olarak tekstil ve çeşitli gıda üretimlerine yönelik fabrikalar açılmıştır. Ayrıca kent çevresinde başlayan turizm faaliyetleri vatandaşlar için önemli bir ekonomi kalemi olmuştur. (Şahin, 2007: 66, 67) Bununla beraber Nevşehir'de tarımsal faaliyetler açısından elverişli arazilerin olmasından dolayı buğday,

arpa, çavdar, yulaf ve kabak ekimi de ekonomik faaliyetler arasında görülmüştür. Tarım ile uğraşan halkın bir kısmı da elma, armut ve kayısı üzerinden meyvecilik işlemleri gerçekleştirmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren bir ilçe olma durumunu devam ettiren Nevşehir'in statüsü 1954 yılında değişmiştir. Esasen 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile Nevşehir il olma yönündeki talebini, aslen Nevşehirli olan Niğde milletvekillerinin bazıları aracılığıyla meclise iletmıştır. Niğde milletvekillerinden Ata (Atay) Bey ve Hasan Hayati Ülkün gibi kişiler Nevşehir'in il olması için çaba gösteren başlıca kişiler olmuşlardır. Nevşehir'in il olma talebi, 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'nin Kırşehir milletvekillerini Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne kaptırması sonucu daha da ön plana çıkmıştır. Seçimlerin sonrasında İçişleri Bakanı Namık Gedik tarafından meclise Nevşehir'in il olması yönünde tasarı sunulmuştur. Bu tasarıda Kırşehir'in de Nevşehir'e ilçe olarak bağlanması söz konusu olmuş ve mecliste konu üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. O dönem Kırşehir Milletvekili olan Osman Bölükbaşı, Başbakan Adnan Menderes ve birçok Demokrat Parti milletvekili ile tartışmalar yaşamıştır. Nevşehir'in il olması yönünde yapılan çalışmalar, ülkedeki bir kesim tarafından seçim sonuçlarında Kırşehir'den istediği sonucu alamayan Demokrat Parti'nin "*Kırşehir'i cezalandırılması*" olarak yorumlanmıştır. (Erdoğan ve Pişkin, 2020: 587) Hem kamuoyunda kemde meclisteki tartışmalar yaklaşık bir ay sürmüş, sonucunda Nevşehir, Niğde'ye bağlı bir ilçe durumundayken 30 Haziran 1954 tarihinde çıkarılan kanun ile yeni bir vilayet olarak kurulmuştur. Bu kanun ile birlikte Kırşehir ili de kaldırılarak Nevşehir'e bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir. Nevşehir'in il olması ile birlikte, Nevşehir'e bağlı köy ve kasabalar buraya bağlı kalmaya devam etmişler, bunun yanında Kırşehir, Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacıbektaş ve Niğde'ye bağlı Gülşehir, Kayseri'ye bağlı Ürgüp ilçeleri de Nevşehir vilâyetine bağlanmıştır. (Resmi Gazete, 1954: 9835) Nevşehir'in il statüsü kazanması ile birlikte bu dönemde nüfusunun 170.000'e yaklaştığı tespit edilmiştir. Nevşehir'in il olması ile 1957 yılında Kırşehir'in tekrardan il olması dışında sınırları büyük oranda belirlenmiştir. 1954 seçimlerinde Kırşehir'in Demokrat Parti'ye muhalif hareket etmesinden dolayı bir ceza niteliğinde ilçe yapıldığı, Nevşehir'in de il yapılarak Kırşehir'in buraya bağlandığı iddiaları ve tartışmaları arasında, Nevşehir'i vilayet yapan kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesi ile 20 Temmuz 1954 tarihinde şehirde bir tören düzenlenmiş, saat 15.00'te hükümet konağı önünde bulunan meydanda İstiklal Marşı söylenerek Türk bayrağı göndere çekilmiştir. Tören esnasında bazı Niğde milletvekilleri, Niğde Valisi Taki Gürkök, Kayseri Valisi Kazım Arat, komşu bölgelerden gelen heyetler ve Nevşehir halkı hazır bulunmuştur. Törende, Nevşehir'in ilk valisi olarak tayin edilen Fazıl Uybadın söz alarak günün anlam ve önemine binaen bir konuşma gerçekleştirmiş, daha sonrasında kurdele keserek makamında gelen tebrikleri kabul etmiştir. Birkaç yıl Kırşehir, Nevşehir'in bir ilçesi olarak kalsa da Kırşehir'in tekrardan il yapılması fikri, İsmet İnönü tarafından Şubat 1956'da mecliste gündeme getirilmiştir. Adnan Menderes, İnönü'ye cevaben "*Bir bahar havası içinde çözülemeyecek şey yoktur*" demiş ve Kırşehir'in tekrardan il olabileceğini ima etmiştir. Nevşehir'in ilçesi durumunda bulunan Kırşehir'in tekrardan il haline getirilmesi için tasarı, mecliste görüşmeler sonucu 13 Haziran 1957 tarihinde kabul edilmiştir. (Erdoğan ve Pişkin, 2020: 585, 586, 597)

Vilayet yapılma kararından sonra, Nevşehir'in hızlı bir biçimde il kurumlarına sahip olması yolunda çalışmalar başlatılmış, sınır tespitleri yapılmıştır. Nevşehir'in il olmasından sonraki süreçte Kayseri, Niğde, Yozgat ile olan il sınırlarının tespiti arşiv belgelerinde sıkça rastlanan yazışmalardan olmuştur. Kırşehir'in de Nevşehir'e bağlı bir ilçe olmasından dolayı Ankara ile de sınır tespiti konuları üzerinden belgeler arşiv içerisinde yer almıştır. Nevşehir il olmadan önce ilçe statüsündeyken buraya çeşitli makamlarda tayinler gerçekleştirildiği bilgisi Cumhuriyet Arşivi belgelerinde kendisine yer bulmuştur. Özellikle Valilik, Emniyet Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Defterdarlık gibi makamlara tayinler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Nevşehir, il olmasından sonra 1957 yılında yapılan seçimler ile ilk kez bir vilayet olarak milletvekilleri düzeyinde temsil edilmeye başlanmıştır. Buna göre Nevşehir'de seçimi kazanan Demokrat Parti, Nevşehir'i TBMM'de temsil edecek dört milletvekilini çıkarmıştır. (Erdoğan, 2016: 634) Münip Hayri Ürgüplü, Zihni Üner, Necmeddin Önder ve Hasan Hayati Ülkün Nevşehir'in ilk milletvekilleri olmuşlardır. (TBMM Albümü 1920-2010, Cilt 2, 2010: 744) 27 Mayıs 1960

darbesinden sonra ülkenin tamamında olduğu gibi Nevşehir’de de daha farklı bir siyasi süreç başlamıştır.

2. TAYİNLER VE SINIR TESPİTLERİ İLE İLGİLİ BELGELER

1960-1970 yıllarında Nevşehir’in belirli makamlarına yapılan ve Cumhuriyet Arşivi içerisinde yazışmalarda yer alan tayin, atama ve terfiler ile ilgili belgelere rastlanmıştır. Bunlardan ilki 7 Haziran 1962 tarihinde gerçekleştirilmiş, Nevşehir Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü’ne Dr. Hilmi Özden tayin edilmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 291-15-12) Nevşehir’e sağlık alanında yapılan ve arşiv yazışmalarına yansıyan bir diğer tayinde 21 Ağustos 1963 tarihli olmuştur. Alaca Sağlık Merkezi’nden Dr. Yakup Çağlıanoğlu, Nevşehir Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü’ne atanmıştır. (BCA, 30-11-1-0, 299-24-2) 1964 yılında Nevşehir Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü’nde değişikliğe gidilmiş, Bitlis Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü Dr. H. Namık Ayrıl 28 Temmuz 1964 tarihinde aynı görev ile Nevşehir’e naklen atanmıştır. Ayrıl beş yıl Nevşehir’de görev yaptıktan sonra 28 Temmuz 1969 tarihli karar ile Amasya Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü’ne atanmıştır. Ayrıl’ın yerine ise aynı yazışma ile Tunceli Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü Dr. İsmet Pişkin tayin edilmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 305-22-20, 28., BCA, 30-11-1-0, 346-31-14) Arşiv yazışmalarında bir ilin maliye işlerini yöneten yüksek görevliler olan defterdarlık tayinleri de yer almıştır. Çalışma dönemi içerisinde Nevşehir’de Defterdarlık makamına tayin kararı, yazışmalara yansıyan bir diğer belge olmuştur. 15 Mayıs 1963 tarihli Cumhurbaşkanlığı kararı ile Amasya Defterdarı Saip Uzman’ın Nevşehir Defterdarlığı’na atanması uygun bulunmuştur. (BCA, 30-11-1-0, 298-14-15) Milli Eğitim Müdürlüğü kadrosuna gerçekleştiren tayinler de Cumhuriyet Arşivi’nde yer bulan yazışmalardan olmuştur. Nevşehir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne yapılan iki farklı tayin yazısı çıkarılmıştır. Buna göre 8 Haziran 1963 tarihli karar ile Bilecik Milli Eğitim Müdürü Hasan Fehmi Erginöl, Nevşehir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne naklen atanmıştır. Bu karardan yaklaşık 11 ay sonra 14 Mayıs 1964 tarihinde Hakkari Milli Eğitim Müdürü Bayram Bayrak, Nevşehir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne atanmıştır. (BCA, 30-11-1-0, 298-16-17., BCA, 30-11-1-0, 304-14-15)

Nevşehir, Niğde’ye bağlı bir ilçe durumundayken 20 Temmuz 1954 tarihinde yeni bir vilayet olarak kurulmuş, Kırşehir ili de kaldırılarak Nevşehir’e bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir. Nevşehir’in il olması ile birlikte, Nevşehir’e bağlı köy ve kasabalar buraya bağlı kalmaya devam etmişler, bunun yanında Kırşehir, Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacıbektaş ve Niğde’ye bağlı Gülşehir, Kayseri’ye bağlı Ürgüp ilçeleri de Nevşehir vilâyetine bağlanmıştır. (Resmi Gazete, 1954: 9835) Kanun ile birlikte Nevşehir’in hızlı bir biçimde il kurumlarına sahip olması yolunda çalışmalar başlatılmış, sınır tespitleri yapılmıştır. Nevşehir’in il olması sonrası, Cumhuriyet Arşivi’nde dönem içinde yer alan belgeler il geneli ve ilçelerin sınır tespitlerine yönelik yazışmalar olmuştur. Nevşehir’in il olması ile 1957 yılında Kırşehir’in tekrardan il olması dışında sınırları büyük oranda belirlenmiştir. Çalışma dönemimizi olan 1960-1970 yılları arasında sınır tespitleri Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı’nın aralarında yaptıkları yazışmalar ile devam etmiştir. Bu dönemde sınır tespiti ile ilgili ilk belge 16 Şubat 1962 tarihli kararda Kayseri Himmetdede’ye bağlı Kaşköy köyü ile Nevşehir Avanos’un Mahmattatar köyü üzerinden iki il arasında olmuştur. Buna göre sınır, Danakıran Dağı’nın en yüksek tepesinden başlayıp, Aşağı Çeşme ve buradan Ziyaret Tepesi’nde son bulan hat olarak belirlenmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 290-5-17) Nevşehir’in sınır tespiti ile ilgili bir diğer belge de Kırşehir ile olan sınır üzerine olmuştur. Nevşehir Gülşehir ilçesinin Şahinler köyü ile Kırşehir Mucur ilçesinin Aydoğmuş köyü arasındaki sınır, Tepiş Tepe’nin kuzey taraftan Hacıbektaş yolu ile kesiştiği noktadan başlayıp, arada bulunan çeşitli noktalar üzerinde yapılan tarifler ile Kızılırmak tarafından kat edilen hat olarak belirlenmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 290-10-9) Bu dönemde Nevşehir’in sınır tespiti üzerine yapılan bir diğer yazışma 1963 yılında gerçekleşmiştir. Nevşehir’in Kozaklı ilçesine bağlı Temlik köyü ile Yozgat’ın Şefaattli ilçesine bağlı Alibar köyü arasındaki sınır 27 Nisan 1963 tarihinde karara bağlanmıştır. İki ilin bu hattaki sınırı Sofrası Büyük Tepesi-Hüyük-Kültepe-Çukurarkaç Tepesi’ne çekilen çizgi olarak belirlenmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 298-13-10) Nevşehir-Niğde sınırı üzerine yapılan tespit yazışmaları da arşiv belgelerine yansımıştır. Nevşehir’in Gülşehir ilçesine bağlı Ulupınar köyü ile Niğde’nin Ortaköy ilçesine bağlı Reşadiye köylerinin sınırları 17 Kasım 1964 tarihli karar ile Samanlı Hüyük’ten başlayıp, Ziyaret Dağı zirvesinde son bulan hat olarak belirlenmiştir. (BCA,

30-11-1-0, 308-37-15) Nevşehir-Niğde sınırı ile ilgili bir diğer yazışma 1967 yılında gerçekleşmiştir. Nevşehir'in Gülşehir ilçesine bağlı Ovaören köyü ile Niğde'nin Aksaray ilçesine bağlı Babakonağı köyü arasındaki sınır, batıdan başlayıp, doğuya doğru çeşitli işaret noktalarından geçerek, Boztepe köyüne giden ve eski Nevşehir yolunda son bulan hat olarak belirlenmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 327-20-14) Çalışma dönemimiz içinde Nevşehir'in başka bir il ile olan sınır tespit faaliyetine dair son belge 3 Ekim 1967 tarihinde karara bağlanan Nevşehir-Kırşehir sınırı olmuştur. Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesine bağlı Mikail köyü ile Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı Kabaca köyü sınırları belirlenmiştir. (BCA, 30-11-1-0, 330-38-13) Daha sonraki yıllarda sınır tespiti ile ilgili çalışmalar devam etmiştir.

3. EKONOMİK FAALİYETLER İLE İLGİLİ BELGELER

Cumhuriyet Arşivi belgelerinde 1960-1970 döneminde Nevşehir'deki ekonomik gelişmeler ile ilgili yazışmalar gerçekleşmiştir. Buna göre yaşanan kuraklıktan dolayı çiftçi borçlarının ertelenmesi, kurulması planlanan tekstil sanayi ve üzüm üretimi ile buna bağlı fabrikaların açılması gibi il ekonomisini ilgilendiren belgelere ulaşılmıştır.

Nevşehir'de 1961'in sonu ve 1962'nin başlarında yaşanan kuraklıktan dolayı bir takım tarımsal faaliyetlerde verim düşük olmuş ve mahsuller hasara uğramıştır. Bunun üzerine Ticaret Bakanlığı, Nevşehir'in Kozaklı ilçesine bağlı 18 köyde yaşanan kuraklıktan dolayı Tarım Kredi Kooperatiflerinin bir kısım ortaklarının borçlarını ödeyemeyecek duruma düşmelerinden dolayı ertelenme talep etmiştir. Karahasanlı ve Abdi adlı iki kooperatifin Ziraat Bankası'ndan almış oldukları toplam 699.866.97 liranın bir yıl müddetince ertelenmesine, 15 Mart 1962 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca onay verilmiştir. (BCA, 30-18-1-2, 164-11-18) Bu erteleme kararının olduğu 1962 yılı kurak bir yıl olmuş ve kuraklık yıl boyunca devam etmiştir. Kuraklığın devam ettiği 10 köyde mahsul alınamamış, çiftçiler borçlarını ödemek bir yana maiyetlerini sağlamakta dahi zorlanmışlardır. Bundan dolayı 19 Ocak 1963 tarihli karar ile çiftçilerin Ziraat Bankası'na olan borçları, bir öncekine benzer bir karar ile ertelenmiştir. (BCA, 30-18-1-2, 168-3-7)

Arşiv belgelerinde, Nevşehir'de bir tekstil fabrikası kurulmasına yönelik yazışmalar yer almıştır. Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın Kayseri'ye yapmış olduğu gezi esnasında Nevşehir'den gelen eşraf, 1956 yılında inşaatına başlanmasına rağmen daha sonra vaz geçilen tekstil fabrikasının kurulmasını talep etmiştir. Bu talep üzerine Bakan Sancar önce Sanayi Bakanlığı'na daha sonra da Başbakanlığa başvurarak bu hususta kendisine başvuran eşrafın isteklerini aktarmıştır. 29 Nisan 1963 tarihli yazışmada Sancar, Nevşehir'de tekstil sanayisinin kurulması için % 48'i vatandaşa, % 52'si Sümerbank'a ait olmak üzere bir derneğin mevcut olduğunu, bu derneğin vakit kaybetmeden çalışmalara başlaması gerektiğini, hükümetin de bu teşebbüse destek vermesi gerektiğini, halkın istediğini bildirmiştir. Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar buna ek olarak, eşrafın kendisine şu ifadeleri dile getirdiklerini aktarmıştır: *“Karaman ve Adıyaman'da bu brans (tekstil) ele alınmıştır. Bizim de aynı şekilde inşaat faaliyetlerimiz var. Tekmil depo ve antrepolar yapıldı. Fabrika inşaatı temel üstündedir. Bakanlar Kurulunca bu işe yardım edilsin... .. Etütler 1955'te yapılmış ve 1956'da inşaata geçilmiştir. İhtilalden sonra Karaman ve Adıyaman gibi bu inşaat da terkedilen işler arasına alınmıştır. 10.5 milyon liralık yatırım yapıldı. 58 milyon liralık bir mali portesi var Makineler gelmiş, Nevşehir adına Denizli'de ambalajlı bir şekilde duruyor. Sanayi Bakanı'na durumu aksettirdik. Bütün makineleri gerek Denizli'den ve gerekse diğer ithal limanlarından Nevşehir vasıtaları ile bedelsiz olarak taşımayı taahhüt ediyoruz...”* (BCA, 30-1-0-0, 59-362-12) Buradan hareketle Nevşehir'de başlatılıp da yarım kalan bir proje için Nevşehir'in ileri gelenleri hükümet nezdinde devreye girmeye çalışmış, Bakan Sancar'a durum aktarılmıştır. 1963 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Nevşehir Tekstil Fabrikası, *“Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayii A.Ş”* olarak *“Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Yeniden Düzenlenmesi”* başlığı altında yer almıştır. (DPT, 1963: 84) Plana göre, sermayesinin yarısından fazlası devlet teşekküllerine ait iştiraklerden biri olarak gösterilen Nevşehir Tekstil Fabrikası'nın sermayesi belirtilmiş, fabrikanın geleceği ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Arşiv belgeleri arasında yer alan 3 Eylül 1963 tarihli yazışmada fabrikanın adı *“Nevşehir Tekstil Pamuklu Mensucat Fabrikası”* olarak geçmiş, yazışmada fabrikanın ihmaline devam edildiği ve bu ihmalin son bulması için 1964 yılı ekonomi programına dahil edilmesi gerektiği ifadeleri yansımıştır. (BCA, 30-18-1-2, 172-47-13) Ancak 1964 Yılı Bütçe Kanunu'nda

tekstil fabrikası ile ilgili bir plana rastlanmamıştır. Fabrika Nisan 1964 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yapmak istediği iktisadi yardımlara konu olmuştur. Sanayi Bakanı Muammer Ertem Sovyet Büyükelçisi ile görüştüğünü, Rusya'nın 3 milyar lira yardım teklif ettiğini bildirmiştir. Ertem ayrıca, Sovyet Rusya'nın Adıyaman, Karaman ve Nevşehir'de inşaatları biten tekstil fabrikalarının makinelerini vermeyi teklif ettiğini, teklifin Sümerbank Genel Müdürlüğü tarafından incelendiğini de vurgulamış ancak Sovyet Rusya'nın tekstil fabrikasına yardımı ile ilgili daha sonrasında somut bir kanıtı rastlanmamıştır. (Milliyet, 1964: 1. 9) Kasım 1965 tarihinde hükümet programı görüşmeleri esnasında Başbakan Süleyman Demirel Nevşehir Tekstil Fabrikası'ndan söz etmiş ve Denizli İplik Fabrikası adına 1958-1959 senesinde sipariş edilmiş olan makinelerin Nevşehir'e getirilerek montajının gerçekleştirildiğini bildirmiştir. (Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 1965) Makinelerin montajı sonrası, fabrikanın açılması için faaliyetlere hız verilmiştir. Arşivde yer alan 4 Mart 1966 tarihli yazışmada Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayii A.Ş tarafından kurulması planlanan fabrika için Devlet Yatırım Bankası aracılığıyla kredi sağlanması kararı alınmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 193-16-9) Aynı yıl 1 Ekim tarihinde Nevşehir'e gelen Başbakan Demirel yaptığı konuşmasında "*Büyük dikkatle takip ettiğim ve 37 milyon liraya mal olacak Nevşehir Tekstil Fabrikası'nın işletmeye açılmasında tekrar aranıza gelmek kısmet olursa o zamana kadar sanayi sitesinin de bitirilmiş olmasını görmek isterim*" (BCA, 30-1-0-0, 16-88-5) ifadelerini kullanmıştır. Demirel'in bu ifadeleri sonrası her ne kadar Başbakan açılışına gelmesede, Nevşehir Pamuklu Dokuma Fabrikası için gerekli olan makine eksikleri giderildikten sonra 1967 tarihinde üretime başlamıştır. Arşiv belgeleri içerisinde 10 Eylül 1969 tarihli yazışmadan anlaşıldığı üzere, Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayi AŞ sermayesinin 50 milyon liraya kadar artırılması ve fabrikanın %98'lik kısmının Sümerbank tarafından satın alınması kararı verilmiştir. (BCA, 30-18-1-2, 239-62-13) Bu karar kısa süre içerisinde uygulamaya konularak fabrika 1996 yılında özelleştirilinceye kadar kamu iktisadi teşebbüsü olarak üretim ve istihdama devam etmiştir.

Nevşehir'de ekonomik faaliyetleri ilgilendiren en önemli kalemlerden biri de üzüm mahsulü alanında olmuştur. 1966-1967 yıllarında Nevşehir valisi olan Nüzhet Erman üzüm mahsulünün değerlendirilmesi için Başbakan Süleyman Demirel'e bir mektup göndermiş, gönderilen bu mektup arşiv kayıtlarına girmiştir. 22 Temmuz 1966 tarihinde Nevşehir valisi Erman'ın kaleme aldığı, 28 Eylül 1966 tarih ile arşivlere giren mektupta Kaymaklı ve Ürgüp ilçelerinin de eksikleri ile beraber başta üzüm mahsulünün değerlendirilmesi olmak üzere Nevşehir'in ihtiyaçları sıralanmıştır. Erman, Nevşehir ilinin kalkınabilmesi için üzüm mahsulünün önemini dile getirmiş, bağcılığın Nevşehir'de belli başlı zirai faaliyet sahası olduğunu vurgulamış, Nevşehir'de bağcılığın 40.000 hektardan geniş bir arazi üzerinde yapıldığını bildirmiştir. Yıllara göre istatistiki bilgiler de veren Vali, 1963 yılı itibarıyla toplam 138 bin ton üzüm üretildiğine ve bunun 20 tonunu kuru üzüm üretiminin kapsadığına dikkat çekmiştir. Belirli dönemlerde üretimde düşüşün yaşanmasına rağmen fiyatların yükselmediğinden, çabuk bozulan bir ürün olduğundan dolayı çok düşük fiyatlara bölge piyasasında eritildiğinden de bahseden Vali Erman şunları da eklemiştir: "*... Kuru üzümün çok büyük bir kısmı kıymetlenememekte, müstahsilin elinde piyasa hareketlerine göre sürünmekte, bozulmakta, ziyan olup gitmektedir. Buna göre Nevşehir'in gelişme ve kalkınma bakımından istikbalini bağladığı üzüm mahsulünün değer kazanmasına devlet ve idare olarak yardımcı olmak zaruri bulunmaktadır. Cüz'i tekel mubayaası bunu temin etmediğine nazaran, mahallen ve en iyi şekilde kıymetlenilmeyi sağlama bakımından bir rakı fabrikasının tahakkuk ettirilmesi, Tekel idaresince yapılmış en isabetli bir yatırım ve Nevşehirli müstahsil için en büyük destek olacaktır. Bu konu Gümrük ve Tekel Bakanı Sayın İbrahim Tekin'e de ayrıca arz edilmiştir.*" (BCA, 30-1-0-0, 114-726-9) Nevşehir valisi Nüzhet Erman bölge üzümünün değerlendirilmesi için bir fabrika kurulması talebi üzerinde ısrarla durmuştur. Nevşehir valisinin bu talebinden kısa bir süre sonra 1 Ekim 1966 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel Nevşehir'e geldiğinde benzer talep bizzat kendisine de iletilmiştir. Gümrük ve Tekel Bakanlığı da konu ile ilgili etraflıca bir inceleme yapmış ve Nevşehir'de kuru üzümün değerlendirilmesi için kurulması istenen rakı fabrikası ile ilgili çıkan sonucu 8 Aralık 1966 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel'e bildirilmiştir. Bu bildiriye göre Tekel Genel Müdürlüğü tarafından iki yıl önce Nevşehir'de bir suma ve rakı fabrikası tesisi hususunda etütler yapıldığı, 50 dönümlük arsa bedeli hariç yaklaşık

6.879.950 liraya mal olacağı, bugün ki rayiçlere göre tesisin 8. 255.940 liraya çıkabileceğinin hesaplandığı ifade edilmiştir. Ayrıca tekel idaresince Nevşehir bölgesinden yılda 3 bin ton kadar kuru üzüm satın alındığı, fabrika kurulması halinde ise yine en fazla 3 bin ton kuru üzüm işlemenin mümkün olacağı, bunun da 20 bin ton kuru üzüm üreten bir bölgenin dertlerine çare olamayacağı dile getirilmiştir. Buna ek olarak Tekel İdaresi'ne ait mevcut rakı tesislerinin, ihtiyacı fazlasıyla karşılayacak seviyede olduğu söylenerek neticede şunlara dikkat çekilmiştir: “1. Mezkur idarenin mevcut tesisleri rakı tüketimini fazlasıyla karşılamaktadır. 2. Nevşehir’de bir rakı fabrikası kurulması, yapılan etütlere nazaran rantabl olmadığı gibi birinci maddede belirtildiği üzere bugün için rakı tüketimini Tekel İdaresi’nin mevcut tesisleri karşılamakta olduğu cihetle, böyle bir fabrikaya ihtiyaç görülmemektedir.” (BCA, 30-1-0-0, 79-501-3) Böylece Nevşehir’de bir fabrika kurulması talebi eksi ve artıları incelenerek karlı olmayacağı düşünülmüş ve uygulamaya konulmamıştır.

7 Haziran 1966 tarihli arşiv belgesinde Nevşehir’in genel anlamda her kalemde ihtiyaçları Valilik tarafından tespit edilmiştir. Bu tespitlerde tarım ve turizm gibi ekonomiyi ilgilendiren konular da yer almıştır. İlin ihtiyaçlarının ve mevcut durumunun ortaya konulduğu bu belgede tarım ile ilgili tüm bilgiler paylaşılmıştır. Buna göre il ve ilçelerin nüfus ve işlenebilen arazi verilerine yer verilmiştir. Buna göre Nevşehir’de bulunan pulluk altındaki arazi, mera, bağlık, meyvelik, sebzelik, ormanlık ve bataklık hektarları ile ilgili rakamlara yer verilmiştir. Tarımsal faaliyetler içerisinde bağcılığın üzerinde durulmuş ve üzüm çeşitleri, budama, gübreleme, kurutma, ambalaj ve nakil işlemleri hakkında kısa bilgiler aktarılmıştır. (BCA, 30-1-0-0, 144-725-3) Arşiv belgelerinde, Nevşehir tarımı ile ilgili 1967 yılına ait yazışmalar da çıkarılmıştır. Başbakan Süleyman Demirel’in 1966 yılında Nevşehir’e yapmış olduğu ziyaret sırasında halkın bir takım istekleri olmuş, Demirel’e sunulan bu istekler, ilgili birimlere iletilmiş ve bu birimler de yaptıkları tetkikleri Başbakanlığa bildirmişlerdir. Bununla ilgili, Tarım Bakanlığı’nın 10 Eylül 1967 tarihinde Başbakanlığa yazdığı yazıda, Nevşehir’deki tarım ile ilgili incelemeler aktarılmıştır. Belgede, Nevşehir patatesinin değer fiyatı ile satılabilmesi için, üreticilerin kuracakları teşkilatlar ile tüketim merkezlerine ve piyasa isteklerine uygun zamanlarda sevk edilmesi suretiyle değerlendirilmesinin mümkün olduğu aktarılmıştır. Ayrıca bölgedeki kredi kooperatifleri ile çiftçilere verilen kredilerin arttırılması kararlaştırılmıştır. (BCA, 30-1-0-0, 82-518-13)

7 Haziran 1966 tarihli belgede Nevşehir turizm ile ilgili bilgilerden de söz edilmiş, kısaca Nevşehir tarihinden bahsedilmiştir. Belgede ilin turistik değerleri şu şekilde verilmiştir: “1. Peri bacaları (Çeşitli yerlerde), 2. Kaya kiliseler (Göreme Çavuşin, Zelve), 3. Yeraltı şehirleri (Derinkuyu ve Kaymaklı), 4 Tarihi cami ve türbeler (Hacıbektaş merkez ilçe, Gülşehir vs.), 5. Sıcak su kaynakları (Kozaklı). Halen turistlerin başlıca uğrak yeri olan (Göreme) kaya kiliseleri Nevşehir merkez ilçesine bağlı Avcılar Belediye hudutları içindedir.” Belgede ayrıca mevcut ve inşa halindeki tesisleri ile ilgili bilgiler paylaşılmış, yapımı devam eden tesisler için harcanacak genel tutarın 7 milyon lira olduğu, miktarın yarıya yakın kısmının ise Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından kredi şeklinde temin edildiği ifade edilmiştir. (BCA, 30-1-0-0, 144-725-3)

4. SOSYAL-BAYINDIRLIK İŞLERİ VE AFETLER İLE İLGİLİ BELGELER

7 Haziran 1966 tarihli arşiv belgesinde Nevşehir’in ihtiyaç listesi madde madde Valilik tarafından tespit edilmiş ve Nevşehir ili 1966 yatırım programı olarak ortaya konulmuştur. Okul, baraj yapımı, yol, su, elektrik işleri için giderler belirlenmiştir.

Tablo 1: Nevşehir İli 1966 Yatırım Programı

Harcama Alanı	Tutar	İhtiyaç
Okul	980.000 lira	18 derslik
	825.000 lira	Özkonak Ortaokulu
D.S.İ	842.000 lira	Tatların Barajı bakiye ana yatırım tesisi
Toprak-Su	1.895.000 lira	Sulama developmanı ve drenaj
	60.000 lira	Bakım

Karayolları	300.000 lira	Kara ulaştırması
	1.000.000 lira	Göreme-Zelve turistik yolu
İçme Suyu	3.741.000 lira	Nevşehir içme suyu ve 19 köy için
Enerji-Elektrik	5.406.000 lira	Çeşitli hat ve şebeke için
Köy Elektrifikasyonu	791.000 lira	8 Köy için
Konut	629.000 lira	Afet evleri için
Dokuma ve Giyim Eşyası	7.000.000 lira	Nevşehir Tekstil Fabrikası yenilemesi
Turistik Tesisler	3.150.000 lira	Turizm kredisi
Gıda Sanayii	30.000 lira	Nevşehir Mezbahası ikmal inşaatı
Harita ve İmar Planı	120.000 lira	İller Bankasınca
Ticaret Hizmetleri	100.000 lira	Ziraat Bankası inşaatı
Ziraat İşleri	281.678 lira	Tarla ziraatı, çayır-mera, bağ-bahçe sebzeçilik vd.

(BCA, 30-1-0-0, 144-725-3)

Tablo 1’de Nevşehir genelinin ihtiyaçları saptanmış ve bu ihtiyaçlar için maliyetlerin tespiti yapılmıştır. Bu ihtiyaç listesinde en yüksek meblağların harcanması gereken yerler, ticari faaliyetlerin yürütüleceği işletmeler olmuş, ikinci olarak ise bayındırlık faaliyetlerine yönelik giderler ön plana çıkmıştır. Belirlenen bu yatırım programının bir kısmı gerçekleştirilmiş, bir kısmı ise bütçe eksikliklerinden dolayı yerine getirilememiştir.

Arşiv belgelerinde Nevşehir’in nüfus bilgileri ve buna bağlı olarak okul yapımı ile ilgili yazışmaların olduğu tespit edilmiştir. 7 Haziran 1966 tarihli Nevşehir ilinin isteklerini bildiren belgede ilin nüfus bilgisine yer verilerek, genel nüfusun 204.049 olduğu, bunun 21.051’inin il merkezine ait olduğu kalan rakam olan 155.253 kişinin ise ilçe ve köy nüfusu olduğu ifade edilmiştir. Belgede Nevşehir’in merkez ilçe hariç 6 ilçeden oluştuğu, bunun yanında 5 bucak, 14 kasaba ve 165 köyün bulunduğu bilgisi yazışmalarda ifade edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak ilçelerin yüz ölçümleri, nüfusları, köy-kasaba adetleri ve merkeze uzaklık bilgileri verilmiştir. Bu nüfus verilerinden hareketle sosyal planlamalar ve okul yapımı üzerine programlar yapılmıştır. Zira yazışmalarda sadece il ve ilçelerin vatandaş nüfusu değil, okullardaki öğrenci sayıları ile ilgili net rakamlar da ortaya konulmuştur. Buna göre Nevşehir nüfusu içerisinde 36.662 öğrenim çağında nüfus olduğu, bunların 33.368’inin okula kayıtlı olduğu ve öğrenim çağındaki nüfusun okula devam etme oranının %90 olduğu ifade edilmiştir. 7 Haziran tarihli belgede Nevşehir merkez ve kasabalarında 13 okul bulunduğu, merkeze bağlı köylerde ise 23 okulun olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Ayrıca bu belgede ilçe, kasaba ve köylerde bulunan okul sayıları da bildirilmiştir. Nevşehir ili sınırları içerisinde toplam 198 okulun bulunduğu, 13 kadar harap durumda, 47 adet onarıma muhtaç, 10 adet ilave okul ihtiyacının olduğu ve 3 tane de okulsuz köy varlığı tespit edilmiştir. Aynı tarihli belgede Nevşehir merkez, ilçe, kasaba ve köylerinde bulunan öğretmen sayısına da yer verilmiştir. Buna göre Nevşehir’de bulunan asil, geçici öğretmen, yedek subay öğretmen, 5439’a göre öğretmen ve eğitimci kategorilerinde toplam 549 öğretmen bulunduğu bilgisi verilmiştir. Bu bilgiler ile birlikte 1966 yılında inşa edilecek okullar listesi paylaşılmıştır. Nevşehir il genelinde yapımı gerçekleştirilmek üzere planlamaya alınan okul listesinin olduğu yazışmada, Avanos’a bağlı Genezin nahiyesi ortaokul inşası, Avanos ortaokul inşaatı, Hacıbektaş Köy Kadınlar Gezici Kurs Öğretmen Okulu için kat ilavesi, Nevşehir Ticaret Lisesi inşaatı, Gülşehir ortaokulu onarımı, Ürgüp Akşam Kız Sanat Okulu duvarı inşaatları için program yapılmıştır. (BCA, 30-1-0-0, 144-725-3) Yine 1966 yılında Başbakanlığa gönderilen yazıda, Nevşehir’e bir Ziraat Fakültesi kurulması fikri ortaya atılmıştır. Rektörler, Ticari İlimler Akademisi Başkanları, üniversite senatolarınca seçilen profesörlerin katıldığı bir komisyonun yaptığı inlemeler

neticesinde Nevşehir'e bir ziraat fakültesi kurulmasının bugün ki şartlarda gerçekleştirilemeyeceği ifade edilmiştir. (BCA, 30-1-0-0, 119-755-1)

1966 yılı itibariyle arşiv belgelerinden ortaya konulacak olunursa, Nevşehir'in bu dönemde ön plana çıkan en önemli sorunlarından biri yollar olmuştur. 1965 yılında hazırlanan 1966 yılına ait Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi'nde "*Ticari ve turistik önemi olan Nevşehir-Niğde, Nevşehir-Hacıbektaş yollarının asfaltlanması*" (Cumhuriyet Senatosu, 1965: 66) ifadesi kullanılarak yol eksiklerinin tamamlanması kararlaştırılmıştır. Bu kararın devamı olarak, 11 Şubat 1966 tarihli yazıda Nevşehir'in Niğde ve Hacıbektaş yollarının esaslı bir biçimde onarılması gerektiği, söz konusu yolların bütçe yetersizliği sebebi ile ele alınamadığı, gelecek yıllarda bu yolların yapılacağı Bayındırlık Bakanlığı tarafından bildirilmiştir. (BCA, 30-1-0-0, 119-755-1) Bakanlığın bu bildirisi üzerine Nevşehirli yerel idareciler aynı yıl ilin yol sorununu ısrarla dile getirmeyi sürdürmüşlerdir. 28 Kasım 1966 tarihli ve Nevşehir Belediye Başkanı Esat Kıratlıoğlu ile Nevşehir Adalet Partisi İl Başkanı Rasim Varol'un imzalarını taşıyan, Başbakan'a ulaştırılmak üzere hazırlanan yazıda ilin karayolu ihtiyaçlarına değinilmiştir. Buna göre Nevşehir ve civarının "*1 nolu Turistik Bölge*" olmasından ve tozun turistleri korkutmasından dolayı toplam 100 km uzunluğunda, Nevşehir-Niğde, Nevşehir-Hacıbektaş yollarının 1967 asfalt programına alınması istenmiştir. (BCA, 30-1-0-0, 120-760-6) Ancak bu istek aynı yıl karşılık görmemiştir. Zira 30 Kasım 1967 tarihinde kabul edilen 1968 yılı bütçesindeki veriler esas alındığında Nevşehir-Hacıbektaş yolunun, Gülşehir'den itibaren 9 km'lik bir kısmı tamamlanmış, aralarında Nevşehir'in de bulunduğu birtakım bölge yollarının asfaltlanmasına gayret edileceği ifade edilmiştir. (Cumhuriyet Senatosu, 1967: 27, 58) Halk ve yerel idarecilerin baskılarına rağmen Nevşehir'in Niğde ve Kırşehir ile olan yolları bir program dahilinde toptan bir biçimde bitirilememiştir. Bunda en büyük sebep bütçe açıkları olmuştur. 1968 yılı sonrası hazırlanan asfaltlama programlarında yer alsa da Nevşehir içi ve bağlantı yollarının tamamı asfaltlanamamıştır. Öyle ki 1968 yılından itibaren devam eden süreçte Nevşehir-Niğde ve Nevşehir-Hacıbektaş, Kırşehir yolları parça parça asfaltlanarak tamamlanmıştır.

Cumhuriyet Arşivi'ne girmiş yazışmalarda, dönem itibariyle Nevşehir'in su ihtiyaçları da gündeme gelmiştir. "*Yol Su Elektrik Genel Müdürlüğü (YSE) 1966 Bütçe Yılı 9. Mıntıka Amirliği Nevşehir İli Çalışma Programları*" başlıklı 1966 yılına ait belgede Nevşehir il ve ilçelerinin bu konudaki ihtiyaçları yer almıştır. Programda Nevşehir ilinde bulunan köylerin içme suyu ve elektrifikasyon temini ile ilgili yapılması gereken işlemler aktarılmıştır. Sayısal terimler dışında bahsedilecek olursa, Nevşehir ve ilçelerinde içme suyu faaliyetleri, istikşaf (Arazinin özel bir amaç için araştırılması adına yürütülen ilk çalışma) ve proje işlemlerini gerçekleştirecek program oluşturulmuştur. İçme suyunun temini noktasında yapılmış ve yapılacak olan hidrojeolojik etüt çalışmasından bahsedilerek Nevşehir ili ve ilçelerinde belirli yerler tespit edilmiştir. (BCA, 30-1-0-0, 82-516-11) Bu planlama ile sonraki yıllarda yapılacak olan işler için de bir yol haritası çizilmiştir.

Arşiv yazışmalarına yansıyan bir diğer önemli konu da Nevşehir'de yaşanan doğal afetler ile ilgili belgeler olmuştur. Zira Nevşehir ili ve ilçelerinde çeşitli zamanlarda doğal afetler yaşanmış, yaşanan bu afetler genellikle kaya düşmeleri, yer kayması ve sel sonucunda gerçekleşmiştir. Bölgedeki yerleşim yerleri genel itibariyle kayalıklar çevresinde olduğundan dolayı, yaşanan kaya düşmeleri olaylarında birçok ev kullanılamaz hale gelmiştir. Afetlerden sonra yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi için 15 Mayıs 1959 tarih ve 7269 sayılı "*Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun*" (TBMM Kanunlar Dergisi, 1959: 667) doğrultusunda hareket edilmiş, İçişleri, Bayındırlık, İmar ve İskan Bakanlıkları devreye girerek, afet noktalarında hayat tekrardan normale döndürülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kurumlar arası yapılan yazışmalar arşiv belgelerine yansımıştır. Buna göre çalışma konumuzun dönemi içerisinde arşiv belgelerine yansıyan ilk afet olayı Uçhisar'da gerçekleşmiştir. 7 Ocak 1963 tarihli yazışmada Uçhisar'da vuku bulan kaya düşmesi afetinden zarar gören 73 aileden 16'sına daha önce verilen 5.000 liraya ek olarak 10.000 lira dağıtılması Bakanlar Kurulu kararınca onaylanmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 168-1-14) Arşive geçen afet kayıtlarından biri de 9 Aralık 1964 tarihli olmuştur. Buna göre Nevşehir'in Gülşehir ilçesinde yer kayması olayı meydana gelmiş, 39 aile yer kaymasından dolayı evlerini kaybetmiştir. Evlerini kaybeden ailelerin Maşatlı

mevki ile Kızılırmak kenarına yerleştirilmeleri, her aileye 15.000 lira maddi yardım verilmesi, yapılarını kendileri yapan vatandaşlara teknik ve malzeme desteğinin sağlanması Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 182-77-4) Nevşehir’de kaya düşmesi olayına karşı alınan kararlardan biri de 16 Eylül 1965 tarihli belgeye yansımıştır. Buna göre Nevşehir’in Nar kasabasında muhtemel kaya düşmesi olayına maruz oldukları tespit edilen 26 ailenin, ilgili bakanlıkların temsilcilerinden kurulu bir komitenin incelemesi sonucu, kasaba sınırları içinde ve kuzeyinde bulunan mezarlık mevkiine yerleştirilmesine karar verilmiştir. (BCA, 30-18-1-2, 189-58-15) Nevşehir’in Göre kasabası, 1965 yılında kaya düşmesi sonucu afetin yaşandığı bir diğer bölge olmuştur. Yaşanan afette binaları yıkılan 58 aileye 199.000 lira yardım için fondan para ayrılmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 189-61-17) 1966 yılında Nevşehir’in Gülşehir ilçesi ile Tatların kasabasında kaya düşmesi sonucu yaşanan afetler, yine arşiv yazışmalarına geçmiştir. Bu afetler sonucu Gülşehir’de evlerini kaybeden aileler için 90.000 lira, Tatların’de 88 mağdur aile için ise 792.000 lira ödenek ayrılmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 196-42-2., BCA, 30-18-1-2, 169-63-14) Nevşehir’de kaya düşmesi sonucu yaşanan doğal afetler 1967 yılında da deva etmiştir. Buna göre Nar kasabası, Ürgüp Yeşilöz köyü ve Avcılar (Göreme) kasabasında kaya düşmesi sonucu aileler mağduriyet yaşamıştır. Bu mağduriyetlerin giderilmesi için Nar kasabasında 19 aileye, Yeşilöz köyünden 5 aileye, Avcılardan 25 aileye fondan para ayrılarak nakdi yardım yapılmıştır. (BCA, 30-18-1-2, 202-6-13., BCA, 30-18-1-2, 204-21-13., BCA, 30-18-1-2, 204-21-14) 1968 yılında, ikisi kaya düşmesi biri sel olmak üzere Nevşehir’de yaşanan afetler yine arşive geçen yazışmalara yansımıştır. Nevşehir Mazı köyü ve Avanos ilçesinde kaya düşmesi hadisesi yaşanmış, Mazı köyündeki afettede ailelere nakdi yardım yapılmış, Avanos’ta evlerini kaybeden vatandaşlar ise Bahçelievler mevkiine yerleştirilmişlerdir. (BCA, 30-18-1-2, 214-1-12., BCA, 30-18-1-2, 216-19-3) Aynı yıl yaşanan Ürgüp’ün, Mustafapaşa kasabasındaki sel felaketi sonucu bazı aileler mağdur olmuşlar, mağduriyet yaşayan aileler Ürgüp-Yeşilhisar şosesi kenarında bulunan Mezarlık ve Harman mahallesi mevkilerine yerleştirilmişlerdir. (BCA, 30-18-1-2, 218-26-11)

5. SONUÇ

Tarih araştırmalarında arşiv belgeleri her dönem önemli bir yer tutmuştur. Şehir tarihi araştırmalarında ise o şehri ilgilendiren konularda resmi makamlar arası yapılan yazışmalar, arşiv belgelerinin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Bu ifadeden yola çıkarak hazırlanan çalışmamızda, 1960-1970 yılları arasında Nevşehir’i ilgilendiren sosyal, ekonomik ve siyasi konular Cumhuriyet Arşivi’nde yer alan belgeler ışığında ortaya konulmuştur. Arşiv belgeleri çalışmanın merkezine konulmuş, bu bağlamda, şehri ilgilendiren ve arşive geçmiş yazışmalara ulaşılmış, yazışmalarda verilen kararlar çerçevesinde Nevşehir’in, 1960’lı yılları tarihsel perspektif ile yansıtılmıştır.

1954 yılında Nevşehir’in il olması sonrası yoğunlaşan ve arşiv belgesine geçen yazışmalar 1960-1970 yılları arasında daha da artmıştır. Nevşehir’de çeşitli makamlara yapılan tayin, atama ve terfiler ile Nevşehir ilinin sınır tespitlerine yönelik arşiv belgelerinde yazışma ve kararlar saptanmıştır. Bunun yanında Nevşehir’in ekonomik kalkınmasını ilgilendiren belgeler de ortaya konulmuştur. Kuraklık dolayısıyla çiftçilerin borçlarının ertelenmesi, Nevşehir’e kurulan tekstil fabrikasının açılma süreci ve Nevşehir üzümünün ticari değerini arttırmak adına fikir aşamasında kalıp, uygulanamayan düşünceler arşiv kayıtlarında yer almıştır. Cumhuriyet Arşivi içerisinde Nevşehir’deki sosyal-bayındırlık işleri ve afetler sonucu yapılan yardımları ilgilendiren kararlara da ulaşılmıştır. Nevşehir halkının istekleri ile birlikte elektrik, su ve yol çalışmaları için atılan adımlar, kaya düşmeleri sonucu afetzedelere yapılan yardımlar, Nevşehir özelinde arşiv belgelerine yansıyan belgeler olmuştur. Nevşehir ili ve ilçelerinde meskun vatandaşlar için önemli gelişmelerin olduğu 1960-1970 yılları, şehircilik tarihi anlayışı ile arşiv belgelerinin odağında incelenmiştir.

Arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere çalışma konumuzu kapsayan dönemde Nevşehir’in göze çarpan en önemli sorunlarının başında yol sorunu gelmiştir. Turistik bir bölge olmasına rağmen Nevşehir bölgesi yolları ile Nevşehir’i, Niğde ve Kırşehir’e bağlayan yolların asfaltlanması gecikmiştir. Bölge idarecileri tarafından, asfaltlı yol uzunluğunun kısa olması araçların toz çıkarmasına, çıkan tozun da turistleri korkuttuğuna yönelik Ankara’yı uyarıları yazışmalara yansısı da bu sorunun giderilmesi için tedbirler ivedilikle alınamamıştır. Bu dönemde Nevşehir’in en önemli bir diğer sorunu da tarımsal alanda olmuş, bölge için ciddi bir yer tutan üzümçülük faaliyeti yürüten halkın şikayetleri gözlemlenmiştir. Zira her yıl üretilen tonlarca üzümün ya çok düşük

maliyetle bölge piyasasında değersizleşmesi, ya da üzümün üretici elinde kalması, vatandaşın üzümün değerlendirilmesi için yöneticilere başvurmasını beraberinde getirmiştir. Arşiv belgelerinde bu konu genel olarak birkaç defa Nevşehir ilinin istekleri başlıkları ile yer almış ancak üzümün değerlendirilmesi için kurulması gereken fabrikalar, ekonomik açıdan çok fazla bir fayda getirmeyeceği gerekçesi ile hayata geçirilememiştir. Arşive geçen yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Nevşehir'in bir diğer sorunu ise kaya düşmeleri sonucu yaşanan afetler olmuştur. İl merkezi ve bağlı ilçelerin çeşitli noktalarında yaşanan kaya düşme hadisesinde birçok aile evlerini kaybetmek suretiyle mağduriyet yaşamış, yaşanan bu mağduriyetler sosyal bir devlet anlayışı çerçevesinde samimi bir yaklaşım ile giderilmeye çalışılmıştır. Mağdur ailelere maddi yardım ve yeni yerleşim yerleri tahsis edilmesi için kararlar çıkarılmış ve kurumlar arası yazışmalar gerçekleştirilmiştir. Arşiv kayıtlarına ayrıca, çalışma dönemimiz olan 1960-1970 yılları arasına ait Nevşehir'in nüfus bilgileri, okul sayısı, öğrenci ve öğretmen rakamları da yansımıştır. Genellikle köy nüfusunun ağırlıkta olduğu bir yapılanmadan oluşan il geneli nüfusunun, yeni kurulan bir il olmasına karşı önemli bir rakam olduğu saptanmıştır. Nevşehir'in mevcut okul durumu ve öğrenci sayıları ile ilgili belgelerde ise, nüfus ile okula giden öğrenci sayısı karşılaştırıldığında okul çağında olanların %90'lık yüksek bir oranda okula gittiği tespiti yapılmıştır. Bu durum Nevşehir'de okula gitme bazında eğitim seviyesinin düşük olmadığına da bir göstergesi olmuştur.

KAYNAKÇA

- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 290-5-17, 16 Şubat 1962.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 164-11-18, 15 Mart 1962.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 290-10-9, 3 Nisan 1962.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 291-15-12, 7 Haziran 1962.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 59-362-12, 29 Nisan 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 168-1-14, 7 Ocak 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 168-3-7, 19 Ocak 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 298-13-10, 27 Nisan 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 298-14-15, 15 Mayıs 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 298-16-17, 8 Haziran 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 299-24-2, 21 Ağustos 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 172-47-13, 3 Eylül 1963.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 304-14-15, 14 Mayıs 1964.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 305-22-20, 28 Temmuz 1964.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 308-37-15, 17 Kasım 1964.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 182-77-4, 9 Aralık 1964.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 189-58-15, 16 Eylül 1965.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 189-61-17, 13 Ekim 1965.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 119-755-1, 11 Şubat 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 193-16-9, 4 Mart 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 144-725-3, 7 Haziran 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 196-42-2, 13 Haziran 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 169-63-14, 10 Eylül 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 114-726-9, 28 Eylül 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 120-760-6, 28 Eylül 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 16-88-5, 1 Ekim 1966.

- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 79-501-3, 8 Aralık 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 82-516-11, 00. 00. 1966.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 202-6-13, 20 Ocak 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 204-21-13, 11 Mart 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 204-21-14, 11 Mart 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 327-20-14, 5 Mayıs 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 330-38-13, 3 Ekim 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Numarası: 82-518-13, 9 Ekim 1967.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 214-1-12, 6 Ocak 1968.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 216-19-3, 29 Mart 1968.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 218-26-11, 8 Nisan 1968.
- BCA, Fon Kodu: 30-11-1-0, Yer Numarası: 346-31-14, 28 Temmuz 1969.
- BCA, Fon Kodu: 30-18-1-2, Yer Numarası: 239-62-13, 10 Eylül 1969.
- Cumhuriyet Senatosu, Dönem 1, Toplantı 5, 30 Kasım 1965.
- Cumhuriyet Senatosu, Toplantı 7, 20 Kasım 1967.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, 1963.
- Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi Dönem 2, Cilt 1, Birleşim 9, 9 Kasım 1965.
- Resmi Gazete, 7 Temmuz 1954.
- TBMM Albümü 1920-2010, Cilt 2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara, 2010.
- TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt 41, Dönem 11, 15 Mayıs 1959.
- Milliyet Gazetesi, 19 Nisan 1964.
- Erdoğan H. (2016). Nevşehir'in TBMM'de İlk Temsili. *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri Kitabı* içinde (s. 632-646), Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Erdoğan H. ve Pişkin Ç (2020). Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet Çekişmesinin Bir Ürünü: Nevşehir'in İl, Kırşehir'in İlçe Olması, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 10(2), 577-590.
- Küçükbaşçı M.S. (2010). Şehir (C. 38, ss. 441 - 446) İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.
- Şahin İ. (2007). Nevşehir (C. 33, ss. 64 - 67) İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

Examining the city histories enables the social, cultural and economic structures of the city and the society living there to be brought to light. Based on this statement, although Nevşehir did not become the capital of the Seljuk and Ottoman Empire, although it was a district in the first years of the Republic, it has a deep historical past when considered regionally. Nevşehir which the Land of Beautiful Horses of the pre-Christ periods, Nissa of the Byzantine period, Muşkara of the Seljuk period, Nevşehir-i Dilara of the Ottoman period, the new city of the Republic period, has important traces in terms of Anatolian history. The years 1960-1970 will be examined in our study in order to shed light on a certain part of the history of Nevşehir in the Republican period, with the aim of not having any dark side in the past of the city and the region.

Methodology

War of Independence and all kinds of ongoing periods throughout the history of the Republic of Turkey, beginning from the Ottoman Empire on archival material was kept under control by the Directorate of State Archives. The archive records kept include documents that shed light on different historical issues with official documents, as well as revealing the history of the city. The history of urbanism, which is made on the axis of archive documents in the history of science, has begun to be felt among the research topics and has found itself as a preferred research area.

Archive documents, which have an important place in general history research, have also been an important source in terms of correspondence between official authorities regarding issues concerning that city in urban history studies. Our study, which was prepared based on this statement, was examined in the light of the documents in the Republic Archive, the social, economic and political issues concerning Nevşehir between the years 1960-1970. The correspondences in archives documents were put at the center of the study, in this context, the archive records concerning the city were reached, within the framework of the decisions made in the correspondence, the 1960s of Nevşehir were discussed with a historical perspective. In the study, archive documents were first classified according to their subject titles, and the classified documents were used chronologically.

Findings

The correspondence that intensified after Nevşehir became a province in 1954 and transferred to the archive increased even more between the years 1960-1970. In the archive, correspondence and decisions regarding appointments, appointments and promotions to various offices in Nevşehir, determination of provincial borders, were determined. In addition, documents concerning the economic development of Nevşehir were also revealed. Postponement of the farmer debts due to the drought, the opening process of the textile factory established in Nevşehir and the ideas that remained at the stage of idea in order to increase the commercial value of the grape in the region have had an important place in the archive records. Within the Republic Archive, decisions regarding the public works in Nevşehir, the wishes of the people and the aid made after the disasters have been reached. In addition, the population of Nevşehir has been identified among the documents in the correspondence regarding the regional schools and the number of teachers. The years 1960-1970, when there were some developments for inhabited citizens in the province of Nevşehir and its districts, were examined with an understanding of urbanism history and archive documents.

Conclusion and Discussion

As it is understood from the archive documents, the road problem was one of the most prominent problems of Nevşehir in the period covering our subject of work. Although it is a touristic area, the roads of Nevşehir region and the roads connecting Nevşehir to Niğde and Kırşehir were delayed. Although the warnings of the regional administrators that the length of the asphalt road is short, that the vehicles emit dust and that the dust scares the tourists, were reflected in the correspondence, the measures were not taken immediately to eliminate this problem. In this period, another most important problem of Nevşehir was the complaints of the people who were

engaged in grape growing, which occupies a serious place in the agricultural area. The fact that tons of grapes produced every year are either devalued in the regional market at very low cost, or the grape remains in the hands of the producer, bringing the citizens to apply to the managers for the valuation of the grape. In the archive documents, this issue was generally covered with the requests of the province of Nevşehir several times, but the factories that were required to be established for the valuation of the grape could not be implemented on the grounds that it would not bring much economic benefit. As understood from the correspondence in the archive, another problem of Nevşehir was the disasters caused by the rock falls. Many families experienced victimization by losing their homes in the rockfall incident in the city center and in various parts of the connected districts and these grievances were tried to be remedied with a sincere approach within the framework of a social state understanding. Decisions were made and inter-institutional correspondence took place to allocate financial aid and new settlements to victim families. The archive records also reflect the population information of Nevşehir, the number of schools, students and teachers, belonging to the years 1960-1970, which is our working period. It has been determined that the population of the city in general, which consists of a structuring where the village population is predominant, is an important figure despite being a newly established province. In the documents regarding the current school situation and student numbers of Nevşehir, it was determined that the number of people at school age was high in school when the population and the number of students going to school were compared.